

УДК 37.377

П 86

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASIS OF MANAGEMENT ACTIVITIES IN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Herhun V. / Гергун В.А.

teacher / викладач

State educational institution

"Uman professional agrarian lyceum"

Державний навчальний заклад

«Уманський професійний аграрний ліцей»

Анотація. У статті представлено розуміння сутності управління, етапів управлінської діяльності. Наявність розгалуженої структури управлінських органів у закладах професійної освіти вимагає організації їх взаємодії, координації роботи та ефективного виконання специфічних функцій. Запропоновано чинники та умови функціонування компонентів управління. Визначено роль контролю, як процесу порівняння фактично досягнутих результатів із запланованими.

Ключові слова: управління, фаховий професійний аграрний ліцей.

Вступ.

У психолого-педагогічній науці і практиці осмислюється цілісний педагогічний процес з позицій науки управління і надається науково-обґрунтований характер. Вітчизняні і зарубіжні дослідники стверджують, що управління реально і необхідно не тільки в області технічних, виробничих процесів, але і в сфері складних соціальних систем, у тому числі педагогічних.

Основний текст.

У науці поняття «управління» трактується з декількох позицій. В.Лазарєв, М.Поташник управління визначають як діяльність на отримання результату, не акцентує увагу на зміну в ході цієї діяльності досвіду учасників освітнього процесу.

В.Афанасьєв, А.Орлов управління розглядають як вплив однієї системи на іншу, однієї людини на іншу або групу людей.

Т.Шамова під управлінням розуміє взаємодію суб'єктів, яке передбачає взаємну зміну керуючих і керованих, переконує в необхідності зміни

взаємодіючих суб'єктів і самого процесу взаємодії як зміни його станів.

Структура індивідуальної управлінської діяльності, з точки зору В. Давидова, характеризується етапами:

- вивчення стану об'єкта управління, спрямоване на формування його ідеальної моделі;
- пошук рішень, спрямованих на розробку програми перетворення проблемної ситуації, в яку входять завдання - проблеми, мети, загальне планування шляхів і засобів досягнення мети;
- організація виконання;
- організація контролю за реалізацією рішень.

Перший етап забезпечує прогностичні дії; другий етап - проектувальні; а третій і четвертий етапи - виконавські, оціночні та контрольні дії.

Спираючись на представлене розуміння сутності управління та етапів управлінської діяльності, пропонуємо визначення: управління освітнім процесом - це прогнозування, проектування, результат [1].

Під управлінням взагалі розуміється: діяльність, спрямована на вироблення рішень; організацію; управління можуть бути біологічні, технічні, соціальні системи; організацію різноманітних засобів, форм і методів освітньої роботи.

Управління освітнім процесом - це прогнозування, проектування, вирішення навчально-педагогічних ситуацій в умовах взаємоспрямованої і взаємообумовленої взаємодії викладача і здобувача освіти засобами мотивації та рефлексії, що сприяє їх розвитку і саморозвитку.

Процес управління завжди має місце там, де здійснюється спільна діяльність людей для досягнення певних результатів. Оскільки професійний аграрний ліцей - соціальна організація, яка є системою спільної діяльності педагогів, здобувачів освіти, батьків, то доцільно говорити про управління нею. Заклад професійної освіти є складним і розгалуженим по своїй внутрішній структурі механізмом, який успішно функціонує за умови, якщо кожна його окрема ланка і підрозділ будуть діяти злагоджено і ефективно. Наявність такої розгалуженої структури управлінських органів у закладах професійної освіти

вимагає організації їх правильної взаємодії, координації їх роботи та ефективного виконання кожним з органів і підрозділів своїх специфічних функцій. Добиватися високих результатів у навчанні та вихованні сприяє педагогічний колектив закладу професійної освіти, який має єдину лінію і узгодженість в роботі та згуртований чітко окресленими цілями.

Управління педагогічною системою закладів професійної освіти зберігає її цілісність і дозволяє змінювати, впливати на дію окремих її компонентів. Функціонування педагогічної системи закладу професійної освіти спрямоване на досягнення цілей, обумовлених потребами суспільства, які досягаються в строго певний час. Цілі визначають зміст педагогічної системи і різноманіття форм і методів його реалізації. Функціонування педагогічної системи закладів професійної освіти можливо при відповідних соціально-педагогічних умовах і характеризується рівнем досягнутих результатів [2].

Відображаючи діалектичну природу педагогічних явищ, їх цілісний характер, компоненти педагогічної системи закладу професійної освіти представляються як необхідні і достатні для їх оптимального функціонування. На цій підставі заклад професійної освіти як педагогічна система представлена сукупністю системоутворюючих чинників, умов функціонування, структурних і функціональних компонентів:

- ✓ системоутворюючі фактори представлені факторами цілей і результатів;
- ✓ умови функціонування - соціально-педагогічними умовами;
- ✓ структурні компоненти - керуючої (педколектив) і керованої (колектив здобувачів освіти) системами, змістом, засобами, формами і методами педагогічної діяльності;
- ✓ функціональні компоненти - педагогічним аналізом, цілепокладанням і плануванням, організацією, контролем, регулюванням і коригуванням;
- ✓ професійними компонентами.

Розгляд закладу професійної освіти як педагогічної системи та об'єкта управління означає, що управлінська діяльність організаторів освіти, посадових осіб, викладачів, здобувачів професійної освіти повинна бути спрямована на

вироблення цілей і досягнення результату, на створення умов формування педагогічного та учнівського колективів, на відбір змісту і використання різноманітних засобів, форм і методів освітньо-професійної роботи. У такому разі управління дозволяє зберігати доцільність педагогічної системи і продуктивно впливати на оновлення складових її компонентів.

Найважливішим системоутворюючим фактором, вихідним початком функціонування педагогічної системи є мета спільної діяльності викладачів та здобувачів освіти, спрямованої на гармонійний розвиток особистості здобувача освіти, на його професійне самовизначення майбутнього кваліфікованого робітника і створення умов для саморозвитку.

Мета закладів професійної освіти - сформувати основи базової культури, що включає інтелектуальну, моральну, естетичну, трудову, екологічну, правову та інші культури особистості здобувача освіти. Загальна мета деталізується в приватних цілях, сформульованих за окремими напрямками професійної роботи. Однією з ознак ефективного управління є вміння керівників закладів професійної освіти, викладачів, органів учнівського самоврядування обирати цілі і співвідносити їх із загальною професійною метою, регулюючи і коригуючи оптимальне досягнення намічених результатів [3].

Результати, як системоутворюючий фактор, визначаються сукупністю найбільш стійких і реальних критеріїв, що забезпечують визначення професійного рівня як окремих здобувачів освіти, так і учнівських колективів у цілому. Наявність обґрунтованої системи критеріїв дозволяє співвіднести прийняту мету професійної діяльності з її фактичним станом, визначити шляхи конкретної корекції діяльності викладачів, окремих ланок закладу професійної освіти, що беруть участь у педагогічному процесі.

Під соціально-педагогічними умовами функціонування педагогічної системи розуміються стійкі обставини, які визначають її стан і розвиток. В управлінні закладом професійної освіти виділяють групи умов: загальні і специфічні. До загальних умов належать соціальні, економічні, культурні, національні, географічні умови. До специфічних - особливості соціально-

демографічного складу здобувачів освіти, місцезнаходження, матеріальні можливості, професійні можливості навколишнього середовища. Істотним показником ефективності педагогічного процесу є характер морально-психологічної атмосфери в педагогічному і учнівському колективах, рівень педагогізації батьків.

Професійна освіта вирішує специфічні завдання, але загальна спрямованість діяльності підпорядкована основній меті - розвитку особистості здобувача освіти. Освітня діяльність сприяє накопиченню і фіксуванню нових кількісних характеристик особистості майбутнього кваліфікованого робітника і подальшому їх переходу у нові якісні особистісні утворення. Перехід від однієї ступені професійного навчання до іншої є значним стрибком в індивідуально-особистісному розвитку здобувача освіти.

Системоутворюючі фактори, соціально-педагогічні і професійні умови визначають особливості взаємодії структурних і функціональних компонентів. Вирішальна роль в соціальній системі належить індивідуальному або колективному суб'єкту управління. Одним з основних структурних компонентів педагогічної системи закладу професійної освіти є діяльність педагогічного колективу, його керівників або керуючої системи.

Аналіз практики та досліджень показує, що колектив педагогів може ефективно здійснювати досягнення цілей не тільки за умови розширення їх функцій, але й при їх обґрунтованій диференціації і координації. Структура керуючої системи більшості закладів професійної освіти представлена чотирма рівнями управління.

Перший рівень - директор закладу професійної освіти, який призначається державним органом або обраний колективом; керівники ради закладу професійної освіти, учнівського свмоврядування. Цей рівень визначає стратегічні напрямки розвитку закладу професійної освіти.

Другий рівень - заступники директора, психолог, соціальний педагог, відповідальний за організацію праці, помічник директора з адміністративно-господарської частини.

Третій рівень - викладачі, вихователі, куратори, які виконують управлінські функції по відношенню до здобувачів освіти, батьків, гуртків у системі позанавчальної діяльності. До цього рівня можуть бути віднесені і педагоги, які взаємодіють з органами громадського управління і самоврядування, з установами професійної освіти, центрами зайнятості, роботодавцями.

Четвертий рівень – здобувачі освіти. Виділення даного рівня підкреслює суб'єкт-суб'єктний характер відносин між викладачами та здобувачами освіти[].

Основне місце в керованій системі належить учнівському колективу, в якому виділяють два рівні управління по вертикалі: загальноліцейний колектив і групові колективи. По горизонталі керована система представлена учнівськими громадськими організаціями, спортивними секціями, творчими об'єднаннями, гуртками, бригадами тощо. Керована система відображає єдність і різноманіття видів діяльності (освітньої, дослідницької, спортивної, художньо-естетичної, екологічної тощо), в яких беруть участь здобувачі освіти.

Зміст як структурний компонент цілісного педагогічного процесу визначається цілями, які стоять перед закладами професійної освіти.

Методи організації цілісного педагогічного процесу відображають організаційну, функціональну та інформаційну єдність системи. Тому поряд з методами переконання, вправи, контролю і самоконтролю, стимулювання і самовиховання викладач володіє методами збору та обробки інформації, проведення діагностики індивідуального розвитку учнів, корекції тощо.

Виділення системоутворюючих факторів, соціально-педагогічних умов, структурних компонентів підкреслює складну внутрішню організацію педагогічного процесу і в той же час необхідність своєчасного коректування кожного компонента в залежності від цілей діяльності освітньої установи. Кожен фактор, умова, компоненти повинні бути постійно в полі зору організаторів і керівників професійно-педагогічної системи.

В основі функціональних компонентів лежать базові зв'язки основних структурних компонентів, що виникають у процесі діяльності педагога. Функціональні компоненти: педагогічний аналіз, цілепокладання і планування,

організація, контроль, регулювання і коригування - відображають педагогічний процес, його розвиток і вдосконалення.

З усіма функціями управлінського циклу тісно пов'язаний контроль, який означає процес порівняння фактично досягнутих результатів із запланованими.

Фронтальний контроль спрямований на всебічне вивчення діяльності педагогічного колективу, методичного об'єднання або окремого викладача. При фронтальному контролі діяльності окремого викладача вивчаються усі напрямки його роботи - навчальної, виховної, громадсько-педагогічної, управлінської. При фронтальному контролі діяльності закладу професійної освіти вивчаються всі аспекти роботи освітньої установи: організація освітнього процесу, робота з батьками, фінансово-господарська діяльність тощо

Персональний контроль може бути тематичним і фронтальним. У діяльності викладача персональний контроль важливий як засіб самоосвіти педагога, як стимул у його професійному становленні [3].

У процесі контролю використовуються методи:

- вивчення і аналіз плануючої та обліково-звітної документації;
- відвідування занять теоретичного і практичного навчання, навчальних і виховних заходів і подальший педагогічний аналіз;
- безпосередня перевірка знань, умінь і навичок учнів: опитування, контрольні роботи, перевірочні роботи, анкетування, тестування;
- індивідуальні співбесіди з викладачами та здобувачами освіти;
- заслуховування та обговорення звітів викладачів про навчальну та виховну роботу;
- вивчення статистичних даних, що характеризують стан і результати освітнього процесу в ліцеї;
- спостереження, бесіди, усний і письмовий контроль, анкетування, вивчення перспективного педагогічного досвіду, хронометраж, діагностичні методи, які дозволяють отримати необхідну об'єктивну інформацію;
- методи вивчення документації, в якій відбивається кількісна та якісна характеристика освітнього процесу, що дозволяє вести порівняльний аналіз для

прогностичної діяльності;

- соціологічні методи збору інформації - анкетування, опитування, інтерв'ювання, бесіда, метод експериментальних оцінок тощо;
- метод хронометрування.

Вибір форм і методів внутрішнього контролю визначається його цілями, завданнями, особливостями контролю, наявністю часу. Використання різноманітних форм і методів можливе за умови чіткого, обґрунтованого планування, включення в його проведення представників адміністрації, викладачів, працівників органів управління освітою, центрами зайнятості.

Щоб уникнути недоліків або непорозумінь в організації контролю, важливо дотримуватись загальних вимог: систематичність, об'єктивність, дієвість, компетентність перевіряючого.

Висновки.

Роль контролю у вдосконаленні освітнього процесу загальноновизнана. Він дає можливість систематично отримувати інформацію про рівень викладання, знань і навичок здобувачів освіти, проводити порівняння між заданим станом освітнього процесу, обумовленим нормативними документами, і реально існуючим.

Важливою ланкою управлінських дій керівника є контроль, який передбачає педагогічний аналіз. Значення контролю в тому, що на його основі приймаються управлінські рішення, в ході поточного контролю коректується і регулюється діяльність педагогічних працівників, забезпечується здоровий морально-психологічний клімат, створюється атмосфера творчої активності. Це відбувається в тому випадку, якщо організація контролю відповідає сучасним вимогам з точки зору його цілей, завдань, планування і методики проведення. Успішне досягнення мети і завдань внутрішнього і зовнішнього контролю закладу професійної освіти можливе лише за умови реалізації основних принципів контролю: всебічності, об'єктивності, систематичності та гласності.

Література:

1. Авдєєва, С.М. Навчальні матеріали нового покоління, що розробляються в проєкті «Інформатизація системи освіти»// Майстер-клас: «Методист». 2008. № 3.С.2-10.
2. Ландшеер В. Концепція мінімальної компетентності// Перспективи: питання освіти. 1988. № 1. С.32.
3. Шамова Т.І., Третьяков П.І., Капустін Н.П. Управління освітніми системами. К, 2002. 189 с.

References:

1. Avdeeva, S.M. New generation educational materials developed in the project "Informatization of the education system">// Master class: "Methodist". 2008. No. 3.P.2-10.
2. Landsheer V. The concept of minimal competence// Perspectives: issues of education. 1988. No. 1. P.32.
3. Shamova T.I., Tretyakov P.I., Kapustin N.P. Management of educational systems. K, 2002. 189 p.

Abstract. *The article presents an understanding of the essence of management, stages of management activity. The presence of a branched structure of management bodies in vocational education institutions requires the organization of their interaction, coordination of work and effective performance of specific functions. Factors and conditions for the functioning of management components are proposed. The role of control is determined as a process of comparing actually achieved results with planned ones.*

Keywords: *management, professional agricultural lyceum*